

**Кваліфікація кримінальних
правопорушень проти
порядку використання та
охорони атмосферного
повітря і вод**

Практичний poradник присвячений розгляду питань, що виникають при здійсненні кваліфікації кримінальних правопорушень проти порядку використання та охорони атмосферного повітря і вод (статті 241–244 Кримінального кодексу України).

Книга розрахована на працівників органів правопорядку, адвокатів, суддів, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться сучасними проблемами розслідування кримінальних правопорушень та охорони довкілля.

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПОРЯДКУ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ І ВОД

*Практичний poradник
(у питаннях та відповідях)*

НОРМА
ПРАВА°

Київ – 2025

УДК 343.37:[502.3+502.51]:343.102.075.6/.076](477)(07)
Д87

Автори:

ДУДОРОВ Олександр –
професор кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України;

ПИСЬМЕНСЬКИЙ Євген –
в. о. проректора з наукової роботи ЗВО «Університет Короля Данила»,
доктор юридичних наук, професор.

Рецензенти:

ВОЗНЮК Андрій –
доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки
України, завідувач наукової лабораторії з питань протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ;

ТУРЛОВА Юлія –
доктор юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції
та кримінології Інституту держава і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
почесний працівник прокуратури України.

Дудоров О. О., Письменський Є. О.

Д87 **Кваліфікація кримінальних правопорушень проти порядку викори-
стання та охорони атмосферного повітря і вод : практич. посібник.**
(у питаннях та відповідях). Київ : Видавництво «Норма права», 2025. 240 с.

ISBN 978-617-8306-39-7

Практичний посібник присвячений розгляду питань, що виникають
при здійсненні кваліфікації кримінальних правопорушень проти порядку
використання та охорони атмосферного повітря і вод (статті 241–244
Кримінального кодексу України).

Книга розрахована на працівників органів правопорядку, адвокатів,
суддів, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться сучасними
проблемами розслідування кримінальних правопорушень та охорони
довкілля.

УДК 343.37:[502.3+502.51]:343.102.075.6/.076](477)(07)

Видавництво «Норма права» прагне
сталого майбутнього для нашого
бізнесу, наших читачів і нашої планети.
У цьому виданні використано папір,
сертифікований FSC® та PEFC™

ISBN 978-617-8306-39-7

© Дудоров О. О., Письменський Є. О., 2025
© Видавництво «Норма права», 2025

Зміст

Список скорочень.....	9
Передмова.....	10
РОЗДІЛ 1	
Особливості кваліфікації забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України)	15
Питання 1. Яким є стан кримінального законодавства України про відповідальність за забруднення атмосферного повітря?	17
Питання 2. Яким чином забезпечується комплексна правова охорона атмосферного повітря за КК України?	18
Питання 3. Які теоретичні джерела можна використовувати для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації забруднення атмосферного повітря?	19
Питання 4. Які джерела із судової практики варто використовувати для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації забруднення атмосферного повітря?	22
Питання 5. Що є основною юридичною підставою кваліфікації забруднення атмосферного повітря?	33
Питання 6. Які ознаки є обов'язковими для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України, та безпосередньо впливають на його кваліфікацію?	34
Питання 7. Що є безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України, та як його встановлення впливає на кваліфікацію вчиненого?	37
Питання 8. Які ознаки характеризують об'єктивну сторону забруднення атмосферного повітря?	40
Питання 9. Що означає порушення спеціальних правил з охорони атмосферного повітря як суспільно небезпечне діяння складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України?	43
Питання 10. Що означає насичення атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами	

промислового чи іншого виробництва як спосіб вчинення злочину, передбаченого ст. 241 КК України?	47
Питання 11. Що розуміється під джерелами забруднення або іншої зміною природних властивостей атмосферного повітря, що характеризують знаряддя вчинення злочину, передбаченого ст. 241 КК України?	50
Питання 12. Яким є зміст первинних наслідків вчинення порушення спеціальних правил з охорони атмосферного повітря у межах складу злочину, передбаченого ст. 241 КК України?	52
Питання 13. Яким є зміст похідних наслідків вчинення порушення спеціальних правил з охорони атмосферного повітря у межах складу злочину, передбаченого ст. 241 КК України?	54
Питання 14. Як і для чого встановлювати причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, кваліфікуючи забруднення атмосферного повітря?	58
Питання 15. Яким є суб'єкт складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України?	62
Питання 16. Якою є суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України?	65
Питання 17. У чому полягає специфіка ознак, що кваліфікують склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України?	68
Питання 18. Чи може кримінальне правопорушення, передбачене ст. 241 КК України, кваліфікуватись за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями?	70
Питання 19. Чи може забруднення атмосферного повітря бути визнане малозначним діянням?	72
Питання 20. Як забруднення атмосферного повітря, що є кримінальним правопорушенням, відмежовувати від суміжних адміністративно-правових деліктів?	74
РОЗДІЛ 2	
Особливості кваліфікації порушення правил охорони вод (ст. 242 КК України)	79
Питання 21. Яким є стан кримінального законодавства України про відповідальність за порушення правил охорони вод?	81

Питання 22. Які положення кримінального законодавства України стосуються комплексної правової охорони водних ресурсів?	82
Питання 23. Якими науковими джерелами слід послуговуватися для правильної кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод?	84
Питання 24. Які джерела із судової практики варто використовувати для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод?	86
Питання 25. Що є основною юридичною підставою кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод?	101
Питання 26. Які ознаки є обов'язковими для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 242 КК України, та безпосередньо впливають на його кваліфікацію?	103
Питання 27. Як визначається безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 242 КК України, та яке значення має його встановлення для кваліфікації відповідного діяння?	106
Питання 28. Які ознаки визначають об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення у виді порушення правил охорони вод?	110
Питання 29. Що означає порушення правил охорони вод як суспільно небезпечне діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 242 КК України?	111
Питання 30. Що означає забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміна їх природних властивостей, або виснаження водних джерел, які характеризують первинні суспільно небезпечні наслідки складу злочину, передбаченого ст. 242 КК України?	116
Питання 31. Яким є зміст похідних наслідків вчинення порушення правил охорони вод у межах складу злочину, передбаченого ст. 242 КК України?	119
Питання 32. У чому полягає особливість причинного зв'язку у складі злочину, передбаченого ст. 242 КК України?	123

Питання 33. Яким є суб'єкт у складі злочину, передбаченого ст. 242 КК України?	126
Питання 34. Які особливості має суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 242 КК України?	128
Питання 35. У чому полягає специфіка ознак, що кваліфікують склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 242 КК України?	132
Питання 36. Коли та як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 242 КК України, може кваліфікуватись за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями?	137
Питання 37. Як порушення правил охорони вод слід відмежовувати від суміжних складів кримінальних правопорушень?	140
Питання 38. Чи може порушення правил охорони вод утворювати малозначне діяння?	142
Питання 39. Як відмежувати склад злочину, передбаченого ст. 242 КК України, від суміжного складу адміністративного правопорушення?	144
Питання 40. Як не можна формулювати обвинувачення у кримінальних провадженнях про порушення правил охорони вод?	149
РОЗДІЛ 3	
Особливості кваліфікації забруднення моря (ст. 242 КК України)	
155	
Питання 41. Яким є стан кримінального законодавства України про відповідальність за забруднення моря?	157
Питання 42. Що є основною юридичною підставою кримінально-правової кваліфікації забруднення моря? ..	159
Питання 43. Які ознаки складу злочину, передбаченого ст. 243 КК України, є обов'язковими з позиції кримінально-правової кваліфікації?	160
Питання 44. Яким є безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 243 КК України, та як його правильне встановлення впливає на кримінально-правову кваліфікацію?	165
Питання 45. Якою є об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 243 КК України, та в чому полягає її специфіка?	169

Питання 46. У чому полягає порушення спеціальних правил (у сфері використання та охорони моря) як форма забруднення моря за ч. 1 ст. 243 КК України?	172
Питання 47. У чому полягає скидання або поховання в межах морських вод шкідливих матеріалів, речовин та відходів як форма забруднення моря за ч. 1 ст. 243 КК України?	176
Питання 48. У чому полягає неповідомлення про підготовлюване або здійснене скидання шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів як форма забруднення моря за ч. 3 ст. 243 КК України?	180
Питання 49. Коли забруднення моря з основним складом вважатиметься закінченим?	183
Питання 50. Хто є суб'єктом складу злочину, передбаченого ст. 243 КК України?	188
Питання 51. Якою є суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 243 КК України?	191
Питання 52. Якими є ознаки, що кваліфікують склад злочину, передбаченого ст. 243 КК України?	193
Питання 53. Як забруднення моря треба відмежовувати від суміжних правопорушень?	194
РОЗДІЛ 4	
Особливості кваліфікації порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК України)	199
Питання 54. Яким є стан кримінального законодавства про відповідальність за порушення законодавства про континентальний шельф України?	201
Питання 55. Що є основною юридичною підставою кримінально-правової кваліфікації порушення законодавства про континентальний шельф України? . . .	204
Питання 56. Які ознаки є обов'язковими для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 244 КК України, та впливають на його кваліфікацію?	206
Питання 57. Що є безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 244 КК України,	

та як його встановлення впливає на кваліфікацію вчиненого?	210
Питання 58. Які ознаки характеризують об'єктивну сторону порушення законодавства про континентальний шельф України як складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 244 КК України?.....	215
Питання 59. Які ознаки характеризують об'єктивну сторону порушення законодавства про континентальний шельф України як складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 244 КК України?.....	221
Питання 60. Хто є суб'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 244 КК України? . . .	228
Питання 62. Якою є суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 244 КК України? . . .	231
Питання 63. Чи може порушення законодавства про континентальний шельф України утворювати сукупність з іншими кримінальними правопорушеннями?	233

Список скорочень

ВК	–	Водний кодекс
ВС	–	Верховний Суд
ВСУ	–	Верховний Суд України
ГДС	–	гранично допустимий скид
грн	–	гривня
ЄСПЛ	–	Європейський суд з прав людини
КК	–	Кримінальний кодекс
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КП	–	комунальне підприємство
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс
коп	–	копійка
КУпАП	–	Кодекс України про адміністративні правопорушення
м.	–	місто
НМДГ	–	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
п.	–	пункт
р.	–	рік
с.	–	селище
ст.	–	стаття
ТОВ	–	товариство з обмеженою відповідальністю
ч.	–	частина

Передмова

Екологічна безпека є однією з основоположних складників національної безпеки України. Стан атмосферного повітря та водних ресурсів безпосередньо впливає на якість життя населення, здоров'я людини, стабільність екосистем та сталий розвиток держави. У цьому контексті підвищення ефективності кримінально-правового захисту довкілля є важливим завданням як для правозастосовних органів, так і для академічної спільноти.

Практика свідчить про те, що правопорушення проти порядку використання та охорони атмосферного повітря і води залишаються недостатньо дослідженими в аспекті кримінально-правової кваліфікації. Водночас неоднозначність нормативного регулювання, недосконалість правозастосування і складність встановлення екологічно значущих наслідків створюють труднощі для слідчих, прокурорів і суддів. У багатьох випадках факти шкідливого впливу на довкілля залишаються поза межами кримінально-правового реагування або помилково кваліфікуються, що нівелює захисну функцію права загалом і кримінального права зокрема.

Аналіз статистичних даних¹ демонструє, що окремі кримінальні правопорушення проти порядку використання та охорони атмосферного повітря і води за останні роки (2013–2024 рр.) мають відносно незначну, але стійку тенденцію до виявлення фактів, що можуть свідчити про вчинення відповідних посягань. Щороку виявляється і реєструється на рівні не менше 30 фактів забруднення атмосферного повітря (найбільший показник становив 131 випадок у 2021 р. і найменший – 31 у 2014 р.) і не менше 25 фактів порушення правил охорони вод (найбільший показник становив 129 випадок у 2024 р. і найменший – 27 у 2013 р.).

Злочин, передбачений ст. 242 КК України, є таким, що за кількістю виявлених фактів його вчинення лідирує з-поміж усіх

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення Офісу Генеральної прокуратури (Форма № 1); звіт Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання (Форма № 6); звіт Державної судової адміністрації України про склад засуджених (Форма № 7); Карчевський М. Протидія злочинності в Україні : інфографіка (2013–2024) : інтерактивний довідник. *CrimeDataLab*. URL: <https://crimedatalab.org/>.

інших розгляданої групи кримінальних правопорушень (878 фактів зареєстровано за 2013–2024 рр.). Друге місце за кількістю облікованих кримінальних правопорушень посідає забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України), аналогічний показник виявлення та облікування якого за зазначений період становить 860.

Натомість інші делікти (забруднення моря та порушення законодавства про континентальний шельф України) демонструють сталу, але загалом сумну картину. Зокрема, за ст. 243 КК України за зазначений період загалом було зареєстровано 50 відповідних фактів, а за ст. 244 КК України – усього 2 випадки (у 2013 р. і 2016 р.).

Показовими є статистичні дані про результати судової діяльності. Протягом відповідного періоду:

- за вчинення забруднення атмосферного повітря засуджено 6 осіб, що становить 1,51 % від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень за ст. 241 КК України;
- за вчинення порушення правил охорони вод засуджено 13 осіб, що становить 1,48 % від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень за ст. 242 КК України;
- за вчинення забруднення моря засуджено 1 особу, що становить 2 % від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень за ст. 243 КК України (на жаль, через звернення до Єдиного державного реєстру судових рішень навіть цей одиничний випадок засудження особи за вчинення забруднення моря знайти не вдалося);
- за вчинення порушення законодавства про континентальний шельф України жодна особа не була засуджена.

Наведені показники, гостро дисонуючи з відомостями про стан дотримання законності у сфері захисту довкілля, сигналізують про недоліки кримінально-правової охорони такого складника довкілля, як порядок використання та охорони атмосферного повітря і води, а отже, про необхідність поліпшення КК України у цій частині і, головним чином, практики його застосування.

На основі результатів судового розгляду кримінальних справ було досліджено матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень з метою пошуку та подальшого вивчення вироків, постановлених у період 2013–2024 рр. за статтями 241–244 КК України. У підсумку виявлено:

- 8 обвинувальних вироків із засудженням восьми осіб за вчинення забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України);
- 16 обвинувальних вироків із засудженням тринадцяти осіб за вчинення забруднення атмосферного повітря (ст. 242 КК України)²;
- 0 обвинувальних вироків із засудженням за вчинення забруднення моря (ст. 243 КК України) та порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК України).

Докладне ознайомлення з усіма судовими вирокami, постановленими за 2013–2024 рр. щодо засудження осіб за статтями 241–244 КК України, дає змогу належним чином сприйняти якісні характеристики кримінально-правової протидії цим правопорушенням за останні роки. Отримані дані використані при викладенні відповідей на практично орієнтовані питання й формулювання рекомендацій, адресованих суб'єктам кримінально-правової кваліфікації.

Метою цього практичного poradника є надання суб'єктам кримінально-правової кваліфікації (передусім – слідчим, прокурорам, суддям) чітких орієнтирів щодо тлумачення і застосування кримінально-правових норм, що охороняють атмосферне повітря і водні ресурси, зокрема ст. 241, ст. 242, ст. 243, ст. 244 КК України. Сподіваємось на те, що практичний poradник: допоможе уникнути типових помилок у процесі кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених статтями 241–244 КК України; навчить правильно кваліфікувати ці кримінальні правопорушення; підкаже, на що треба звернути увагу, надаючи правову оцінку посяганням на порядок використання та охорони атмосферного повітря і вод; дасть змогу з'ясувати специфіку кваліфікації зазначених кримінальних правопорушень, що вчиняються за різних обставин.

Практичний poradник поєднує загальнотеоретичні положення з чітко вираженими прикладними елементами, забезпечує тісні міжпредметні зв'язки, містить конкретні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності правозастосовної діяльності.

² На жаль, через різні причини офіційні статистичні дані Державної судової адміністрації про кількість осіб, щодо яких обвинувальні вирoki суду набрали законної сили, не збігаються з установленними даними.

Книга розрахована на початківців. Однак вона становитиме інтерес і для досвідчених фахівців, які розширять своє уявлення про особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти порядку використання та охорони атмосферного повітря і вод у сучасній Україні. Порадник не лише орієнтований на практиків, а й буде корисним для самостійного вивчення та використання в освітньому процесі при підготовці майбутніх правників, а також стане в нагоді широкому колу читачів, які цікавляться питаннями протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля.

Сподіваємося на те, що запропонований матеріал сприятиме підвищенню якості та ефективності правозастосовної практики, забезпечить єдність підходів до кримінально-правової оцінки екологічних деліктів та, зрештою, зробить внесок у посилення правової охорони атмосферного повітря і вод як невід'ємних складників сприятливого довкілля.

Практичний порадник написаний за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

Розділ 1

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ (СТ. 241 КК УКРАЇНИ)

Питання 1

Яким є стан кримінального законодавства України про відповідальність за забруднення атмосферного повітря?

Відповідь. Забруднення атмосферного повітря є одним із атмосфероохоронних правопорушень. Воно передбачене кримінальним законодавством України як злочин, що шкодить атмосфері. Відповідальність за вчинення цього правопорушення установлена у ст. 241 КК України. Ця норма вирізняється своєю відносною сталістю, адже з моменту ухвалення 5 квітня 2001 р. першого після відновлення незалежності України КК ст. 241 фактично зазнала однієї зміни. Ідеться про Закон України від 13 квітня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу», згідно з яким була викладена в новій редакції санкція ч. 1 ст. 241 КК України в частині визначення розміру штрафу як основного виду покарання за це правопорушення, а саме розмір штрафу зі ста до двохсот НМДГ збільшився до розміру «від однієї тисячі восьми сот до трьох тисяч шестисот».

Таке рішення законодавця передусім було зумовлено потребою лишити забруднення атмосферного повітря у категорії злочинів і не допустити його трансформації у кримінальний проступок, бо попередня санкція уможливлювала б це. Подібне «вдосконалення» кримінального законодавства загалом не заслуговує позитивних оцінок, оскільки воно здійснюється не на основі доказових даних, а для того, щоб «підлаштуватися» під конкретну ситуацію (до того ж викликану потребою розв'язання проблем оптимізації процесу розслідування правопорушень). Так чи інакше завдяки зазначеним змінам на сьогодні розглядуване кримінальне правопорушення відноситься до категорії нетяжких злочинів.

Рекомендації для суб'єктів кваліфікації. З огляду на відносну стабільність ст. 241 КК України та нещодавні зміни до санкції за забруднення атмосферного повітря, варто:

- чітко орієнтуватися на актуальну редакцію санкцій, зокрема враховувати збільшений розмір штрафу як індикатор

збереження статусу діяння як злочину, а не кримінального проступку;

- уникати формального підходу до оцінки ступеня суспільної небезпеки правопорушення, усвідомлюючи, що внесені зміни були реактивними і не ґрунтувалися на аналітично обґрунтованій оцінці.

Питання 2

Яким чином забезпечується комплексна правова охорона атмосферного повітря за КК України?

Відповідь. Забезпечувати правову охорону порядку охорони атмосферного повітря разом зі ст. 241 КК України покликана також ст. 238 КК України (у частині охорони екологічного стану, який пов'язаний із забрудненням атмосферного повітря). При вчиненні цих правопорушень страждає або може постраждати встановлений порядок раціонального використання й охорони атмосферного повітря. Водночас в одному випадку цей порядок становить основний безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення (ст. 241 КК України), а в другому – додатковий безпосередній об'єкт (ст. 238 КК України). При вчиненні цих кримінальних правопорушень їх суспільна небезпека проявляється у заподіянні істотної шкоди атмосферному повітрю, адже воно є «одним з тих компонентів довкілля, від стану якого залежить стан здоров'я людини. Від забруднення повітря страждають і всі живі істоти, які вимушені мігрувати в пошуках чистішого середовища існування, що викликає розбалансованість екосистем»³.

Зазначені норми об'єднані спільним родовим об'єктом, яким можна визнати конституційне право громадян на безпечне довкілля, а також на порядок охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів, одним з різновидів яких є атмосферне повітря. Зважаючи на це, відповідні заборони слушно сконцентровані в розділі VIII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти довкілля».

³ Забруднення атмосферного повітря / Сталий розвиток для України. URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/zabrudnennya-atmosfernogo-povitrya/>

Рекомендації для суб'єктів кваліфікації. З метою належної кримінально-правової оцінки правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря, рекомендується враховувати системний підхід до тлумачення природоохоронних норм КК України. Зокрема:

- у випадках забруднення атмосферного повітря треба кваліфікувати діяння за ст. 241 КК України, якщо порядок охорони атмосферного повітря є основним безпосереднім об'єктом посягання;
- здійснювати кваліфікацію за ст. 238 КК України слід, коли порушення екологічної безпеки зачіпає атмосферне повітря, але спрямоване на більш широкий екологічний контекст (наприклад, загроза катастрофи, що порушує екологічну рівновагу);
- під час кваліфікації кримінальних правопорушень потрібно ідентифікувати не лише характер шкоди, а й визначити, який компонент довкілля виступає основним об'єктом посягання – це дасть змогу уникнути помилкової кваліфікації та забезпечить коректне розмежування суміжних норм.

Питання 3

Які теоретичні джерела можна використовувати для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації забруднення атмосферного повітря?

Відповідь. Слід пам'ятати, що під час кримінально-правової кваліфікації особливого значення набуває звернення до джерел, що відображають науку кримінального права, оскільки саме вони забезпечують теоретичне обґрунтування тлумачення правових норм, розкривають зміст юридичних понять і принципів, а також сприяють формуванню єдності правозастосовної практики. Урахування теоретичних положень дає змогу глибше усвідомити суть кримінально-правової заборони, розмежувати суміжні склади правопорушень і забезпечити відповідність кваліфікації конституційним та міжнародно-правовим стандартам прав людини.

Попри те, що проблема кримінально-правового забезпечення охорони атмосферного повітря трудно визнати належно розробленою на науковому рівні, що уможливлювало б формування якісної доктринальної бази для використання у процесі кримі-

нально-правової кваліфікації, в Україні підготовлено низку академічних праць, присвячених цій проблемі. Відповідні публікації містять дані, що можуть бути використані для застосування ст. 241 КК України.

Передусім треба згадати комплексні монографічні роботи, предмет дослідження яких становить кримінально-правова протидія забрудненню атмосферного повітря. По-перше, це дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (2010)⁴, підготовлена І. Харь, яка після захисту дисертації опублікувала на основі захищеної дисертації монографію (2011)⁵. По-друге, це дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі права, авторкою якої є Н. Шевченко (2024)⁶. Ці роботи є основою для глибокого вивчення кримінально-правових проблем забруднення атмосферного повітря, утворюючи водночас підґрунтя для фахових дискусій з приводу деяких неоднозначних питань.

У більш загальному контексті кримінально-правові аспекти протидії забрудненню атмосферного повітря, розглядали у своїх працях В. Матвійчук⁷, Ю. Турлова⁸, В. Матвійчук спільно з І. Харь⁹, І. Митрофанов та А. Притула¹⁰.

⁴ Харь І. О. Кримінально-правова охорона атмосферного повітря : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 221 с.

⁵ Харь І. О. Кримінально-правова охорона атмосферного повітря : монографія. Київ : Національна академія управління, 2011. 192 с.

⁶ Шевченко Н. С. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання забрудненню атмосферного повітря : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2024. 259 с.

⁷ Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Київ : Азимут-Україна, 2005. 464 с.; Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 511 с.

⁸ Турлова Ю. А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади протидії : монографія. Київ : Знання України, 2018. 459 с.; Турлова Ю. А. Кримінально-правовий вплив на екологічну злочинність : монографія. Київ : Знання України, 2017. 155 с.; Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 466 с.

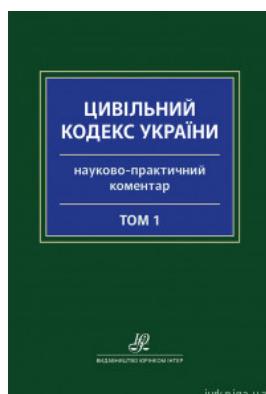
⁹ Матвійчук В. К., Харь І. О. Забруднення атмосферного повітря: кримінальна відповідальність, досудове слідство та запобігання : монографія. Київ : Національна академія управління, 2013. 272 с.

¹⁰ Митрофанов І. І., Притула А. М. Злочини проти довкілля : навч. посіб.. Суми : Університет. книга. 2010. 205 с.

Книги, які можуть вас зацікавити

Кваліфікація
кримінальних
правопорушень проти
порядку використання
та охорони надр

Науково-практичний
коментар Цивільного
кодексу України: у 2
томах

Волонтер. Філософія
пожирання

Кримінально-правова
характеристика
згвалтувань

Повідомлення про
підозру. Видання друге

Публічне право: сучасні
доктрини в судовій та
правозастосовній
практиці

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

Перейти на сайт →